شورشِ قیامت

۱۳۵۷ھ

شبیہ شاعرِ بے مثال ڈاکٹر سر محمد اقبال مرحوم

داراب کاشمیری

شورشِ قیامت

(۱۳۵۷)

یا

ترکیب بند در مرثیۂ حضرتِ علّامہ اقبالؒ روّح اللہ روحہٗ

از

خواجہ محمدؐ امین درابو دارآب کاشمیری

بندِ اوّل

در روزگار حادثہ بسیار دیدہ ایم!
غم دیدہ ایم و محنت و آزار دیدہ ایم!
اندوہِ بے شمار و ستمہاے بیکراں
آفات و رنج و غصہ تنکرار دیدہ ایم!
صد بار برق خرمنِ ما دانہ دانہ سوخت!
صد گونہ صدمہ بر دلِ افکار دیدہ ایم!
جاہا بخاک و خوں بطپیدیم بے گناہ
خود را بقیدِ دشمنِ خونخوار دیدہ ایم!

دل خون، و سینه چاک، و جگر خسته، دیده تر،
از ماتم و ملال و وصف یار دیده ایم!

کشتی، و بیم، و صرصر، و گرداب، و اضطرار،
در موج خیز قلزم زخّار دیده ایم!

جاها بنوحه جامه دریدیم و بارها۔
در حلقهٔ عزا مژه خونبار دیده ایم!

لیکن ملال سخت که اکنون بدل رسد،
زین صعبتر ملال نه زنهار دیده ایم!

این دشنه هر نفس که بدل میزند از چیست؟
یاران! خبر دهید که اکنون عزای کیست؟

بندِ دوم

شد در کسوفِ مہرِ جہانتاب، ہائے ہائے!!
شد در حضیضِ منزلِ مہتاب، ہائے ہائے!!
شد در وبالِ نیّرِ اقبال، حیف! حیف!!
شد گم بخاک گوہرِ نایاب، ہائے ہائے!!
شد آہ! آہ!! بر لبِ ما شورِ قاہ، قاہ،
شد انگبین بکام چو زہر آب، ہائے ہائے!!
از غم فتادہ لرزہ بر اندام، آہ! آہ!!
افگند گریہ رعشہ بہ اعصاب، ہائے ہائے!!

چوں لالہ گشتہ سینۂ ما جملہ داغ، داغ!

در سینہ گشتہ خونِ دلِ بیتاب، ہائے، ہائے!!

جوشد چو اشکِ خونِ دل از دیدہ، وائے، وائے!!

زاید بجائے نغمہ ز مضراب، ہائے، ہائے!!

بارد صفیرِ بلبلِ خوش نغمہ آہ، آہ!

آرد صریرِ خامہ دآراب، ہائے، ہائے!!

بنہادہ ملکِ علم بویرانی رُوئے، حیف!

افتادہ فلکِ صبر بگرداب، ہائے، ہائے!!

ھے ھے، کہ ترجمانِ حقیقت قلم شکست!

ھے ھے، کہ رازدانِ طریقت زباں بہ بست!

بندِ سوم

آں شاعرِ یگانہ و آں مفخرِ روزگار!

آں عالمِ زمانہ و آں مایۂ وقار!

آں مصدرِ کیاست و آں رازدانِ دہر!

آں ماہرِ سیاست و آں مستِ ہوشیار!

آں مقتدای ملّت و آں منقدای قوم!

آں مستشارِ مردم و آں مستجارِ جار!

آں حامیٔ اصول چہ پیدا چہ در نہاں!

آں عاشقِ رسولؐ چہ پنہاں چہ آشکار!

آں خضرِ راہِ تاب و تب و درد و داغِ عشق!

آں صدرِ بزمِ ذوق و جنونِ خرد شکار!

آں پیشوایِ اہلِ فضائل، کہ بودہ است۔

دانایِ رازِ فطرت و بینایِ خوردہ کار!

آں آشنایِ بحرِ حقیقت، کہ بودہ است۔

در بحرِ بے کنار بہر موجہ ہمکنار!

آں غمگسارِ قوم کہ دائم ز دردِ قوم۔

میداشت دل بسینہ چو سیماب بیقرار!

از دوستاں چہ دید؟ کہ در خاکِ تیرہ خفت!

رنجیدہ است؟ یا کہ بلا وجہ رو نہفت؟

بندِ چہارم

کردار رُو شناس زگفتار کرد و رفت!
گفتار را حوالہ بہ کردار کرد و رفت!
قومِ غنودہ را زچہ خود فراموشی۔
بیرون کشید و آگہ و خود دار کرد و رفت!
قومے کہ گرد بود قناعت بہ بندگی۔
بیزار زیں قنوع بیکبار کرد و رفت!
مے آنچناں بداد کہ برعکس رسمِ مے
ہر ہوش و عقل باختہ ہشیار کرد و رفت!

افسوں چناں بخواند کہ ہر غم نخوردہ را۔
از بہرِ قوم خادم و غمخوار کرد و رفت!
ہر دل کہ میلِ سجدہ بسوئی فرنگ داشت۔
دیگر بربِّ کعبہ پرستار کرد و رفت!
آبی زشعرِ تر برِخِ خفتگاں کہ زد۔
خوابیدہ روح را ہمہ بیدار کرد و رفت!
دفعِ خمارِ تشنہ لباں بعدِ مدّتی۔
از نو زجامِ رومیؔ و عطّارؔ کرد و رفت!
شمعیکہ زیبِ محفلِ ارباب ہوش شد!
صد حیف! تا بصبحِ قیامت خموش شد!

بند پنجم

اکنوں کہ گشتہ مشغلہ ہر جا گریستن
ای خامہ! شرم بایدت از نا گریستن!
باخود دریں جہاں زپیٔ ماتم چنیں۔
آوردہ انار آدمؑ و حواؑ گریستن!
نوحہ سرای از لب بام است ہر سرائے!
ہر جا چہ غلبہ کرد خدایا گریستن!
امروز بینمش ہمہ چوں ابر ژالہ بار۔
چشمے کہ وے نداشت گوارا گریستن!

از گریه مادرے نکند منع کودکے۔

باشد بجایِ خود ہمہ بیجا گریستن!

این غم نہ آن غم است عزیزاں! کہ میتوان

امروز صبر کردن و فردا گریستن!

زین پس درین مصیبتِ جانسوز کارِ ماست۔

چون شمع پا گداختن و پا گریستن!

چشمک زنے چار سوئی زنند دم دریں بساط

"داراب! از تو نوحہ ز ما گریستن"

کو دل؟ کہ خود بماتم اقبال زار نیست!

کو دیدۂ؟ کہ در غمِ او اشکبار نیست!

بند ششم

بشنید چوں بمرگِ کہ زوسر گریستن!
کِلکم ہماں گزید مکرّر گریستن!
شاخے ببُر زتاک و تماشای گریہ کُن!
داری اگر ز خامہ نہ باور گریستن!
گر سفے میاں بنا کشیدن بہ بستہ است
ما نیز بستہ ایم کمر بر گریستن!
ما را برات گریہ بمرگِ کہ دادہ اند
روزے کہ کردہ اند مقدّر گریستن!

من بعد تا حیات بیادِ ترانه اش
باخود نموده ایم مقرّر گریستن !

از دانه هایِ اشکِ گهر بارِ بینش
در زیبد هر که شخص بسی در گریستن !

هر چند صبر وقتِ مصیبت نکو بود
بخشند ولیک لذّتِ دیگر گریستن !

یارب ! چه ماتم است، که امروز اهلِ هند
مشکل گزیده صبر کسی بر گریستن !

شهبازِ تیز بالِ فضائی نوشت و خواند
افسوس ! تا بحشر ز پرواز باز ماند !

بند ہفتم

اے عازمِ سفر بسفر ایں شتاب چیست؟

رو زت ہنوز دیر نشد اضطراب چیست؟

گر رفتنت ضرورش آخر، دریں سفر۔

رخصت ز دوستاں نگرفتن صواب چیست؟

بالفرض اگر ملال ز ما داشتی بدل۔

وجہِ ملال از قلم و از کتاب چیست؟

گر خاطرت ز شعر و سخن سر و شد سبب۔

در پیشِ تفلسف اُم الکتاب چیست؟

فلسفہ بیان کردن ۱۲ قرآن کریم ۱۲

بے ما تو خوش بسبزۂ فردوس خفتۂ !

ما بے تو در فراق ندانیم خواب چیست؟

زین پیش داشتی خبر از اضطرابِ قوم۔

ہم این زماں بپرس کہ این پیچ و تاب چیست!

زین پیش صد جواب بگفتی بہر سلام۔

اکنوں بصد سلام نگفتن جواب چیست؟

تابِ خموشی از تو نیاریم بیش ازین!

بارے بگو کہ این ہمہ وجہِ عتاب چیست؟

للّٰہ ز دوستانِ قدیم این قدر مرنج!

رنجش ز حد گذشت! ازین بیشتر مرنج!

بندِ ہشتم

باز آ! کہ رفتنِ تو برانگیخت انقلاب!

باز آ! ز انقلاب لباس آمدہ سِلاب!

باز آ! کہ بے تو سینۂ احباب چاک چاک!

باز آ! کہ بے تو خاطرِ یاراں بہ پیچ و تاب!

باز آ! کہ بے تو ملکِ سخن جملہ بے نظام!

باز آ! کہ بے تو کشورِ معنی ہمہ خراب!

باز آ! کہ بے تو مرغِ تخیّل شکستہ پر!

باز آ! کہ بے تو چشمۂ عشق و خرد سراب!

بازآ! برآر تیغ زبان خود از نیام!

بازآ! به اہلِ فلسفہ تاید زما جواب!

بازآ! فشاں براہلِ فلسطین دو قطرۂ اشک!

بازآ! بگیری، مرغ حرم را بر دعقاب!

بازآ! بنظم ذوقِ خودی دِہ بمرد وزن!

بازآ! بہ نثر شوقِ عمل دِہ بشیخ وشاب!

بازآ! درانتظارِ تو ذوق وحضور وشوق!

بازآ! در انتظارِ تو چنگ و نے ورباب!

"ای بعدِ مرگ آبروخوارِ تو عالمے

پروانہ، چراغ مزار تو عالمے"

(غالب)

بندِ نہم

یارب! دعا کہ کرد ؟ کہ دلہا دو نیم باد

"جاوید" او کہ گفت ؟ خدایا یتیم باد!

یارب! تو آگہی کہ حبیبؐ ترا ستود

جائیش کنوں بہ پیشِ رسولؐ رحیم باد!

یارب! تو آگہی کہ نمے بود ہے ندیم

روح الامیں بخُلدِ برینش ندیم باد!

یارب! تو آگہی کہ گلؔ سبزہ دوست داشت

جائیش کنوں بسبزۂ باغِ نعیم باد!

بوده است سایهٔ زپئے قوم و روزِ حشر
جائیش بزیرِ سایهٔ عرشِ کریم باد!
اُمّید و بیم داد ز روزِ اُمید و بیم
امّید وارِیش ہمہ ایمن ز بیم باد!
عُمرے کشیدہ محنتِ بسیار بہرِ قوم
اندر جوارِ رحمتت اکنوں مقیم باد!
اینجا رسید نفعِ عظیمے ازو بخلق!
آنجا نصیبِ وی ز تو اجرِ عظیم باد!
شادیم ما ازو کہ زعہدِ تو یاد داد؎
"یارب! روانِ ناصحِ ما از تو شاد باد"
(حافظ)

مرثیہ دیگر متضمن بہ تواریخ

موسوم بہ

"لوحِ مزار"

صبا آہستہ تر بخرام اینجا! کہ اقبال است در آرام اینجا

کدام اقبال؟ فخرِ روزگارا! سرو سر کردۂ سجادہ نگارا!

بسازِ غیب فطرت زخمہ رانے! ز سوزِ اندرونِ آتش بجانے!

"بجبریلِ امیں ہمداستانے"[۱] نمیگردید گردِ آستانے!

۱؎ "بجبریلِ امیں ہمداستانم" اقبال

خبر دارا ز رموز و راز ہستی! امیر کاروانِ عشق و مستی!

گرامی گوہرِ بحرِ معانی! معانی را ز طبع او روانی!

نوی آوردہ او طرزِ فغان را! بمنبر گفت او رازِ مغان را!

زلالِ خضر خود در جامِ نے ہمش! بحیرت فیلسوفان از کلامش!

دو صد خم نشئہ اندر ہر سرودش! رسد ہر دم ز افلاطون درودش!

مۓ پر زورِ یثرب در سفالش! بجز این نشئہ با عالم تلالش!

پۓ احیاءِ جذبِ دین بصد رنگ بکار آوردہ با تہذیبِ نو جنگ!

غنودہ قوم را بیدار او کرد! خودی از بیخودی ہشیار او کرد!

خودی را دادہ تشریفِ نوی او! نمودہ پشتِ خود داری قوی او!

پی آیندگان رہ چراغی چو برافروخت دید اینجا فراغی

زبانِ آتشین بربست چوں دوش | شمردم رحلتش از "شمع خاموش"

۱۳۵۷

بزرگے نیک محضر بود بشمر | وفاتش را "بزرگِ نیک محضر"

۱۳۵۷

دگر چوں "شاعرِ مشرق" طرازم | کمی اینجا پر از "علامہ" سازم

۱۲۱ | ۱۴۶

زالقابش بدینساں یک لقب من | شمارم "فخرِ ملت با ادب" من

۱۳۵۰ + ۷

پس از عمرے زیاراں وارمیدہ | درینجا وارسیدہ آرمیدہ

بود آیندگاں آیند اینجا

بروحش فاتحہ، خوانند اینجا

داراب

مولانا غلام محمدؐ عاصم بی اے۔ بی ٹی پبلشر نے حمایت اسلام پریس لاہور میں

باہتمام شیخ حسن الدین پرنٹر چھپوا کر بٹالہ ضلع گورداسپور سے شائع کیا۔

صرف نائیل ایسٹرن آرٹ پریس برانڈرتھ روڈ لاہور میں چھپا